

ŘANĚ STŘEDOVĚKÁ LAMELOVÁ ZBROJ Z LOKALITY HORNÉ PLACHTINCE

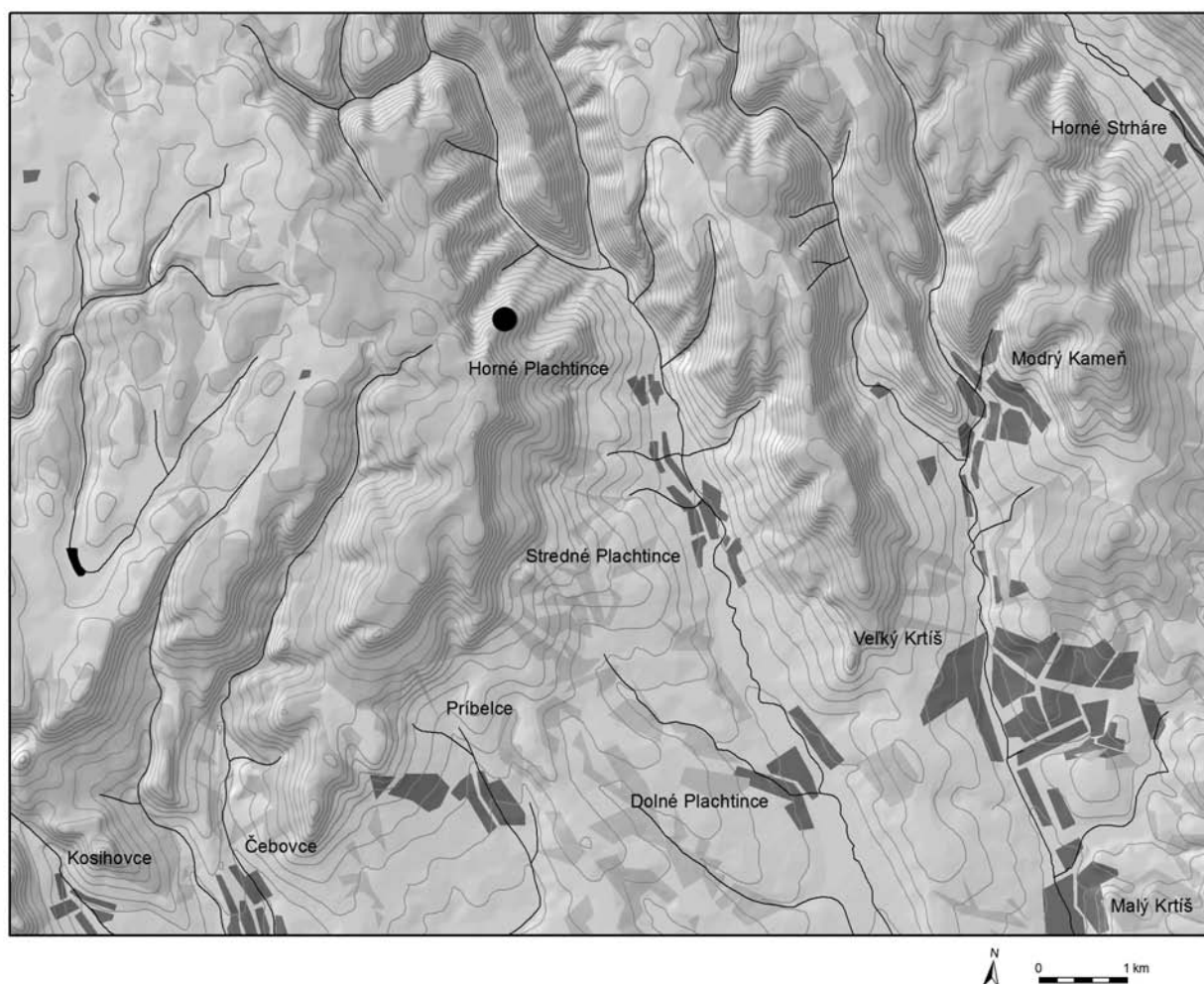
MILOŠ BERNART

Keywords: *armour, lamellar armour, early medieval, Horné Plachtince*

Abstract: *Early medieval lamellar armour from Horné Plachtince. In 2009, a hoard was found by chance northwest of Horné Plachtince (Veľký Krtíš district). Among other things it also comprised segments of lamellar armour. The hoard can be dated approximately to the end of the 8th and first third of the 9th century. The lamellae discovered represent a unique find on the territory of early medieval Slavs, which so far does not find any parallels. The paper tries to approach the above-mentioned armour in the light of other early medieval lamellar armours in European context.*

Z lokalit na území Velkomoravské říše známe poměrně značné množství fragmentů raně středověkých ochranných prvků bojovnícké výstroje. Ve většině případů se však jedná o zbroj kroužkovou. Nález segmentů lamelového pancíře představuje unikátní soubor fragmentů ochranné zbroje na území středoevropských Slovanů.

Soubor železných lamel raně středověké zbroje byl objevený roku 2009 jako součást depotu. K jeho objevení došlo skupinou geologů při prospekci na východním svahu vrchu Šance severozápadně od obce Horné Plachtince (okr. Veľký Krtíš; obr. 1). Následně byly objevené artefakty odevzdány do sbírek SNM-Archeologického múzea, kde jsou uloženy pod evid. č. AP 73 210 – 250. Celý depot byl roztrošen na ploše přibližně 5 x 3 metry v hloubce 15 – 20 cm a podle polohy předmětů a charakteru místa nálezu nebyly jednotlivé artefakty objevené v původním místě uložení (Turčan 2012, 27).

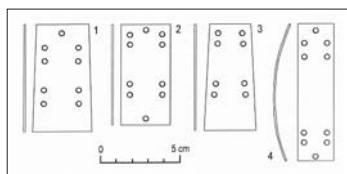
Obr. 1 Horné Plachtince. Místo nálezu depotu (podle Turčan 2012)

Z katastru obce Horné Plachtince dosud není známé žádné raně středověké osídlení. Nejbližší dosud zjištěné se nachází na katastru obce Středné Plachtince vzdálené od místa nálezu depotu přibližně 1,5 km (Zábojník 1992, 156; Turčan 2012, 27).

Depot samotný obsahoval celkem 84 předmětů. Z toho 25 lamel a 48 jejich fragmentů. Součástí souboru je nezvykle velké množství militarií, krom zmíněných lamel i 3 sekery, hrot oštěpu a hrot šípů s tulejkou. Zbytek depotu tvořila atáša vědra, srp, dláto, fragment hákovitého kování a dva blíže neurčitelné železné artefakty (pravděpodobně jen železná surovina). Celková hmotnost depotu činila 3193,7 g (Turčan 2012, 27-29). Na základě ostatních militarií a blízkého osídlení lze dataci celého depotu klást přibližně do konce 8. až k první třetině 9. století.

Vzhledem k charakteru železných destiček je zjevné, že se jedná o segmenty lamelové zbroje. Zbroj lamelová se sestává z jednotlivých segmentů navzájem spojených. Provázání jednotlivých lamel bylo provedeno obvykle koženým řemínkem – viz například dochované řemínky na lamelové zbroji z hrobu č. 2589 na pohřebišti Krefeld Gellep (k pohřebišti i lamelové zbroji z něj viz Pirling 1967; Pirling 1979). Takto zhotovená zbroj je samonosná a nevyžaduje upevnění na další podkladovou vrstvu. Šupinová zbroj je složena z šupinek připevněných na podkladu, který určuje i tvar celé zbroje, což tedy není případ námi sledované zbroje.

V celém souboru je možné rozpoznat čtyři základní typy lamel, ty se liší tvarem a umístěním otvorů po obvodu i jejich počtem (8, 9, nebo 10 otvorů). Síla plechu, ze kterého jsou jednotlivé segmenty vyrobeny, se pohybuje kolem 1,5 mm ve středu lamely a 1 mm na kraji. Zeslabení směrem k okrajům může být jak způsobeno korozí, tak i záměrem při výrobě. Okraje lamel se při provázání jednotlivých segmentů překryjí a jejich záměrným ztenčením mohlo dojít k odlehčení zbroje; stejně tak k úspoře materiálu, byť celkem nepatrné. Na místě je zmínit i třetí možnost, kdy by zeslabení bylo provedeno sice již při výrobě, ale bez předešlého záměru snížení hmotnosti, například při „začišťování“ jejich okrajů. Průměr otvorů v lamelách se pohybuje okolo 4 mm ($\pm 0,5$ mm). Zadní strana lamel nenese stopy po proseknutí materiálu (kov by byl vytažen ven). Pokud nebyly otvory vrtány, mohlo po případném proseknutí děr dojít k zabroušení zadní strany lamely. Taková úprava je velice vhodná a prodlužuje životnost zbroje – nedochází k rychlému opotřebení kožených řemínků (případně i provázku) o ostrý okraj otvoru, stejně tak jednotlivé segmenty na sebe lépe dosedají.

Obr. 2 Horné Plachtince. Typy lamel (podle Turčan 2012)

Obr. 3 Horné Plachtince. Lamela typu 1 (archiv autora)

Obr. 4 Horné Plachtince. Lamela typu 4 (archiv autora)

Lamely typu 1 jsou lichoběžného tvaru s dvěma páry otvorů po stranách a jedním ve středu horní, nejkratší, strany (obr. 2: 1). Strana spodní je v některých případech vnějším směrem vyklenuta do velmi mírného oblouku, což je nejspíš způsobeno korozí (obr. 3). Výška na nejzachovalejší lamele tohoto typu (evid. č. AP 73 239) činí 69 mm na výšku; maximální šířka spodní strany potom 41 mm.

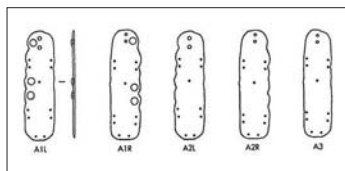
Typ 2 představuje obdélné kování s dvěma páry otvorů po delších stranách a jedním otvorem ve středu každé kratší strany (obr. 2: 2). Výška dobře zachovalé lamely s evid. č. AP 73 240 činí 64,35 mm a šířka 31,5 mm.

Typ 3 má dva páry otvorů pouze po delších stranách, lamely tvaru lichoběžníku (obr. 2: 3). Lamela AP 73 246 je 67,2 mm vysoká a kratší strany jsou o šířkách 30,5 mm a 26,7 mm.

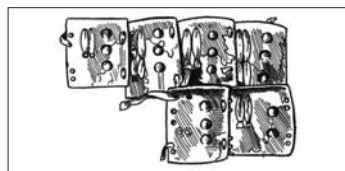
Protáhlé obdélné lamely typu 4 mají dva páry otvorů po delších stranách a po jednom otvoru uprostřed každé kratší strany. Všechny tři dochované lamely tohoto typu jsou po své délce mírně prohnuté (obr. 2: 4; obr. 4). Opět je místě zmínit rozměry nejzachovalejší lamely – šířka 21,9 mm a výška 87,3 mm. Oproti svým kratším stranám je střed lamely vyklenut o 8,9 mm.

V roce 2012 byl proveden metalografický průzkum vybraných militarií z depotu. Tento se týkal krom dvou seker a hrotu oštěpu i pěti menších fragmentů lamel. Z technické zprávy vyplývá, že všechny analyzované předměty (tedy i lamely) byly zhotoveny kováním za tepla. Velice zajímavé je i poznatek, že analyzované fragmenty lamel byly vyrobeny z uhlíkové oceli s vyšším obsahem uhlíku (Mráz 2012, 8).

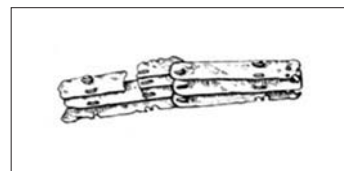
Původ lamelové zbroje je hledán v asijském prostředí, kde byla rozšířena od Číny po přední východ. Do střední Evropy se potom v raném středověku lamelová zbroj dostává spolu se skupinami asijských kočovníků. Díky kontaktům s avarským etnikem se lamelová zbroj objevuje i v prostředí Langobardů, o čemž svědčí například nálezy z Niederstotzingenu (Paulsem 1967, 125-133), kde byla krom zbroje objevena i lamelová přilba (Paulsem 1967, 133, 139). Bez zajímavosti není ani nomádská lamelová zbroj z první poloviny 10. století ve švédské Birce

Obr. 5 Lamely typu A z Birky (upraveno podle: *Stjerna 2004*)

Obr.6 Fragment kožené lamelové zbroje z pevnosti Miran (podle *Robinson 1967*)

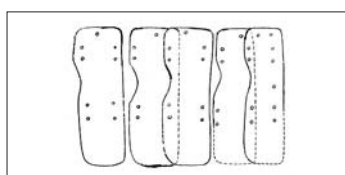
Obr. 7 Fragment lamelové zbroje z Prušánek (podle: *Klanica 2006a*)

(např. *Stjerna 2004*). Ta se ale provedením od námi sledovaných lamel poněkud liší. I u typologicky nejpodobnějších lamel (typ 4 Horné Plachtince a typ A Birka; obr. 5).

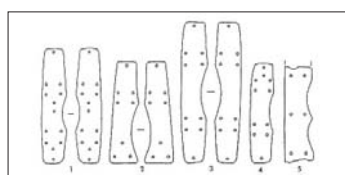
Zbroj lamelová poskytuje velice dobrou ochranu – v místech, která kryje – jak proti ranám sečným, tak i bodným. Ochrana těla bojovníka vůči vnitřním zraněním je taktéž na velmi solidní úrovni. Vzájemným provázáním jednotlivých lamel k sobě jsou zbroji dány vlastnosti poměrně blízké zbroji vyrobené z jednoho plátu. Nevýhodou je ovšem velice nízká flexibilita. Provázáním jednotlivých lamel dojde k vytvoření efektu jednolitého plátu, který je téměř nepohyblivý. Toto lze částečně ovlivnit ponecháním jisté vůle při vzájemném provázání jednotlivých řad zbroje, nebo proložení řad kovových lamel o kožené části. V každém případě lamelová zbroj nemůže funkčně krýt místa s velkým pohybovým rozsahem jako lokty, podpaží, krk aj. (*Bernart, v tisku*).

Díky k výborným vlastnostem kůže, především potom její dostupnosti a možnosti snadného vytvrzení byly krom této zbroje složené z kovových segmentů používány i zbroje složené z kožených lamel. Vzhledem ke klimatickým a půdním poměrům se s takovýmito nálezy můžeme setkat především na Předním východě - např. v sásánovské Persii (*Nicolle 2002, 190, 191*) a v Číně (*Dien 1981/1982; 2000a; 2000b*). Z nálezů kožených zbrojí je námi sledovanému nálezu z lokality Horné Plachtince chronologicky nejbližší kožená zbroj z pevnosti Miran v čínském Turkestánu (obr. 6), která je datována mezi roky 750 – 860 (*Robinson 1967, 135, obr. 67*). Je však pravděpodobné, že tuto dostupnější variantu lamelové zbroje používali i kočovníci, kteří se objevili v Evropě. Z evropského prostoru však nálezy kožených segmentů zbroje prozatím chybí, což však může být v důsledku unikátnosti lamelové zbroje obecně v Evropě (krom bývalých oblastí Východořímské říše), tak i díky nepříznivým půdním podmínkám.

Z raně středověkých lokalit středoevropských Slovanů můžeme zatím s jistotou zmínit pouze jediný další nález lamelové zbroje. Tento pochází z hrobu P 620 z pohřebiště v Prušánkách (okr. Hodonín) a je inventarizován pod číslem 100/85. Fragment se sestává ze dvou řad drobných lamel zhotovených ze slitiny mědi. Jednotlivé segmenty byly spojeny drátkem (obr. 7). Tato zbroj však není raně středověkého stáří (podle umístění hrobu snad velkomoravského), ale byl do hrobu přidán toliko jako starožitnost (*Klanica 2006a, 47, tab. 84/17; Klanica 2006b, 274; Bernart 2010, 76*). Paralely k této zbroji můžeme hledat poměrně nedaleko – v Mušově (viz *Komoróczy 2000*), který je od prušánecké nekropole vzdálen něco přes 30 kilometrů. Není vyloučeno, že právě zde mohl být tento

Obr. 8 Hajdúdorog, část lamel (upraveno podle *Csallany 1960*)

Obr. 9 Jednotlivé typy lamel z Niederstötzingenu (upraveno podle *Paulsen 1967*).

Obr. 10 Slonovinová řezba z katedrály v Nancy (archiv autora)

fragment nalezen a následně odnesen jako starožitnost (*Bernart 2010, 76, 77; Bernart, v tisku*). Velikost, tvar, materiál i propojení jednotlivých lamel drátkem ukazuje na římské lamelové zbroje starověku (kde se objevují od konce 2. století n. l.).

Bez zajímavosti není ani fakt, že podle antropologického posudku A. Hanákové pochází tento fragment z hrobu sedmiletého dítěte (*Hanáková 2006, 260*). Tato skutečnost by ale nutně nemusela vylučovat používání této zbroje i takto starým dítětem. Pokud by se jednalo o chlapce z vysoce postavené rodiny, mohl by zbroj oblékat v rámci výcviku boje. V hrobě však nebyly nalezeny žádné další milodary, které by ukazovaly na vysoké sociální postavení. A jak již bylo zmíněno, charakter objevených lamel odpovídá zbrojím římským.

Z raného středověku je geograficky nejbližší námi sledovaným lamelám patrně nález části avarské lamelové zbroje z maďarské lokality Hajdúdorog. Tento pochází z hrobu č. 1 (bojovnícký hrob), ve kterém byl nalezen i zlatý solidus byzantského císaře Herakleia (vládl 610 – 641). Hrob bývá datován do poloviny 7. století (*Csallany 1960*).

Ze západních analogií je na místě zmínit především pohřebiště z již zmíněných lokalit Niederstotzingen a Krefeld Gellep. V roce 1964 byla na rozsáhlé franské nekropoli na lokalitě Krefeld Gellep v hrobě č. 2589 objevena celá a neporušená lamelová zbroj, která je datována kolem roku 540. Na zbroji se dochovaly i kožené řemínky provazující jednotlivé lamely a kožené lemování jednotlivých řad. Stejně jako na výše zmíněné zbroji můžeme i zde pozorovat na lamelách obloukovité vykrojení. Při transportu během konservace však došlo k pádu zbroje a jejímu značnému poškození. (*Pirling 1979*). Lamely mají vždy po jedné straně obloukovité vykrojení nejasného účelu. Můžeme například uvažovat o praktickém záměru – pro snížení hmotnosti zbroje, ale stejně tak mohlo jít jen o dekorativní funkci.

Ve franském kulturním okruhu se však v případě zbroje z Krefeld Gellepu jedná o unikátní nález, který – alespoň zatím – nemá obdoby a není ani pravděpodobné, že by byla franského původu.

Na rozdíl od zbroje z pohřebiště Krefeld Gellep můžeme na lamelách z Niederstotzingenu sledovat dalece markantnější rozdíly ve velikostech jednotlivých typů lamel. Stejně tak jejich šířka je rozdílná a jejich tvar je de facto obdélníkovitý bez zaoblených konců (*Paulsen 1967*, 125, 133). Stejně jako na výše zmíněné zbroji můžeme i zde pozorovat na lamelách obloukovité vykrojení. Je možné sledovat poměrně blízkou podobnost s „našimi“ lamelami, které však nemají ono obloukovité vykrojení (jde především o typy 1 a 4 Horné Plachtince a 2 a 3 Niederstotzingen).

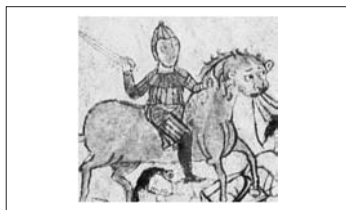
Geograficky nejbližší analogií lamelové zbroje z byzantské oblasti je pravděpodobně nález fragmentů lamelové zbroje z Preslavi (srov. *Vitaljanov/Dimitrov 1993*).

Z franských ikonografických pramenů by bylo možné soudit, že i karolinské vojsko výjimečně lamelovou zbroj používalo (viz zbroj Krefeld Gellep). Otázkou je ovšem interpretace jednotlivých výjevů. Často se v případech, kde by bylo možné identifikovat bojovníka s lamelovou zbrojí, může jednat o stylisaci, případně jenom o zjednodušené znázornění zbroje kroužkové, či šupinové. Případně přímo o záměrné zobrazení kočovníka. To může být případ tzv. talíře z Isola Rizza (datovaného obvykle do 7. století), kde je zobrazen jízdní bojovník (langobardský?) s kopím, který má na sobě buď stylisovanou zbroj kroužkovou, nebo lamelovou. Tento je uložen v Museo di Castelvecchio ve Veroně. Z italských langobardských pohřebišť můžeme zmínit nález lamelové zbroje například z lokality Castel Trosino.

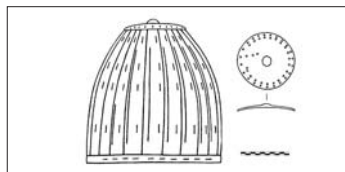
Jedním z mála výjevů, kde by se opravdu o lamelovou zbroj skutečně mohlo jednat je slonovinová řezba z katedrály v Nancy (obr. 10). Krom lamelové zbroje tento výjev zřejmě znázorňuje i lamelové přílby. Svým provedením se víc blíží lamelové přílbě z lokality Balyk Sook (obr. 9), než přílbě z Niederstotzingenu (viz dále).

Tzv. Trevírská apokalypsa z 9. století na jednom z výjevů může zobrazovat jezdce v lamelové zbroji a opět s lamelovou přílbou. Zároveň je ale samozřejmě možné, že jde pouze o stylisovaný oděv a čapku jezdce (obr. 11).

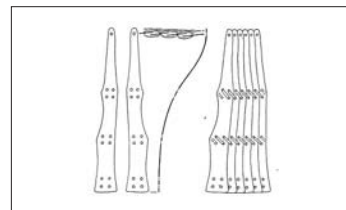
Zmiňovaná přílba z lokality Balyk Sook se sestává z železných vzájemně provázaných lamel na vrcholu spojených železným, mírně oválným diskem o osách 10 x 12 cm a síle 3 mm (obr. 12; *Kubarev 1997*). Podobný, ovšem bronzový, disk můžeme uvést z již zmiňované lokality Hajdúdorog – Városkert (*Lörinczy/Straub 2012*).

Obr. 11 Výjev z Trevírské apokalypsy (podle : Bildarchiv Foto Marburg)

Obr. 12 Balyk Sook, lamelová přílba (upraveno podle: *Kubarev 1997*)

Obr. 13 Niederstotzingen, segmenty lamelové přílby (Podle *Paulsen 1967*).

Další lamelovou přílbu známe i z již zmiňované lokality Niederstotzingen. Lamely této přílby mají přibližně tvar pravoúhlého trojúhelníku (obr. 13) a podobně jako lamely ze stejné lokality jsou obloukovitě vykrojeny – v tomto případě třikrát (*Paulsen 1967*, 133-139).

Lamelová zbroj se v Evropě vyskytuje především v těch místech, kde docházelo ke kontaktům s východními kočovníky, případně tam, kde se sami usidlovali. Na jihu a západě kontinentu se sice nejedná o běžný, ale zároveň ani nikterak unikátní ochranný prvek (krom výše uvedených můžeme zmínit například nálezy z lokalit Schretzheim, Kirchheim, Kerč, Tiszavasvari, Kranj a další). V oblasti byzantské je zbroj lamelová běžně používána.

Naopak v Evropě střední je lamelová zbroj v raném středověku velice unikátní záležitostí, kde krom Niederstotzingenu můžeme zatím zmínit pouze nález z lokality Horné Plachtince. Nález segmentů lamelové zbroje na území středoevropských Slovanů je tak velkým unikátem a dokladem kontaktů s východními kočovníky.

Bohužel není v našich možnostech určit, zda se mezi Slovany dostaly segmenty pancíře ještě jako plně funkční zbroj, nebo pouze jako surovina pro další zpracování. Toto by mohly doložit zbytky, nebo alespoň otisky, kožených

řemínků, které jednotlivé lamely provazovaly. Organické prvky se na zbroji bohužel nedochovaly. Vzhledem k přítomnosti celé řady dalších militarií nelze zcela vyloučit její funkční využití. Potom by bylo ale nutné předpokládat, že většina lamel se nedochovala. Ve srovnání s kompletními zbrojemi je na námi sledované lokalitě příliš málo segmentů, aby po jejich složení vznikla celá zbroj (například z lokality Krefeld Gellep známe cca 1100 lamel o hmotnosti přibližně 15 kg). I za předpokladu, že každý – byť i drobný – fragment představuje celou lamelu, budeme jich mít pouze 73 v celém souboru a to je příliš málo na zhotovení celé zbroje, byť by chránila pouze trup bojovníka.

Lamelová zbroj z námi sledované lokality Horné Plachtince se zjevně dostala mezi středoevropské Slované díky blízkým kontaktům s avarským etnikem (viz například nedaleké pohřebiště Želovce). Je pravděpodobné, že zbroj byla zhotovena Avary a poté se jako kořist, dar, nebo předmět směny dostala mezi slovanské etnikum. Možnost, že by šlo o domácí výrobu není pravděpodobná.¹

LITERATURA

- Bernart 2010* – M. Bernart: Raně středověké přilby, zbroje a štíty z českých zemí. Diplomová práce. Praha 2010.
- Bernart (v tisku)* – M. Bernart: Die Frühmittelalterliche Rüstungen aus dem Gebiet der ehemaligen Tschechoslowakei. In: Poláček, L. (Hrsg.): Internationale Tagungen in Mikulčice IX. Brno (v tisku).
- Csallany 1960* – D. Csallany: A hajdudorogi avar mellpancel. DME 1958–1959. 1960, 17-23.
- Dien 1981/1982* – A. E. Dien: A Study of Early Chinese Armor, „Artibus Asiae”, t. 43, No. 1–2, 1981/1982, 5-56.
- Dien 2000a* – A. E. Dien: A brief survey of defensive Armor across Asia, „Journal of East Asian Archaeology”, vol. 2, No. 3–4, 2000, 1-22.
- Dien 2000b* – A. E. Dien: Armor in China before the Tang dynasty, „Journal of East Asian Archaeology”, vol. 2, No. 3–4, 2000, 23-59.
- Hanáková 2006* – H. Hanáková: Základní údaje o kostrách z velkomoravských pohřebišť v Prušánkách. In: Z. Klanica: Nechvalín, Prušánky. Čtyři slovanská pohřebišť. Díl I. Brno 2006, 249-261.
- Klanica 2006a* – Z. Klanica: Nechvalín, Prušánky. Čtyři slovanská pohřebišť. Díl I. Brno 2006.
- Klanica 2006b* – Z. Klanica: Nechvalín, Prušánky. Čtyři slovanská pohřebišť. Díl II. Brno 2006.
- Kubarev 1997* – G. V. Kubarev: Der Panzer eines altturkischen Ritters aus Balik-Sook. EurAnt 3. 1997, 629-645.
- Lőrinczy/Straub 2012* – G. Lőrinczy/P. Straub: Nehany megjegyzes a Hajdudorog- Varoskert uti 1. sidol. Adatok az avar kori sisakokhoz. In: T. Vida (ed.): Thesaurus Avarorum: Archaeological Studies in Honour of Éva Garam. Budapest 2012, 395-405.
- Mráz 2012* – L. Mráz: Metalografická a technologická analýza železných artefaktů z archeologického výskumu. Technická správa. Archív SNM-AM Bratislava 2012.
- Nicolle 2002* – D. Nicolle: Jawshan, Cuirie and Coat-of-Plates: An Alternative Line of Development for Hardened Leather Armour. In: D. Nicolle (ed.): A Companion to Medieval Arms and Armour. Woodbridge 2002, 204-206.
- Paulsen 1967* – P. Paulsen: Alamanische Adlersgräber von Niederstotzingen. Stuttgart 1967.
- Pirling 1979* – R. Pirling: Das Romisch-frankische Gräberfeld von Krefeld-Gellep, 1964 – 1965. Germanische Denkmaler der Volkervanderungszeit, Serie B: Die Frankischen Altertumer des Rheinlandes. Berlin 1979.
- Robinson 1967* – H. R. Robinson: Oriental armour. New York 1967.
- Stjerna 2004* – N. Stjerna: En stäppnomadisk rustning från Birka. Fornvännen 99. Stockholm 2004, 27-32.
- Turčan 2012* – V. Turčan: Depoty z Bojneje a včasnostredoveké hromadné nálezy železných predmetov uložené v zbierkach SNM-Archeologického múzea. Zborník Slovenského národného múzea, Archeológia. Supplementum 6. Bratislava 2012.
- Vitaljanov/Dimitrov 1993* – S. Vitaljanov/Ja. Dimitrov: Zaščitno vorženišče ot Prjeslav. Prjeslav 5 sbornik. Sofija 1993, 165-177.
- Zábojník 1992* – J. Zábojník: Stredné Plachtince. In: D. Bialeková (ed.): Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až z 13. storočia II. Stredoslovenský kraj. Nitra 1992.

¹ Závěrem mého příspěvku bych velmi rád poděkoval V. Turčanovi ze SNM v Bratislavě za zpřístupnění depotu s fragmenty lamelové zbroje a za svolení s jejich publikací.

EARLY MEDIEVAL LAMELLAR ARMOUR FROM HORNÉ PLACHTINCE

MILOŠ BERNART

An Early Middle Age hoard containing 25 segments of lamellar armour and 48 pieces of other minor fragments was recovered on the site of Horné Plachtince (Velký Krtíš district). 3 axes, a spearhead, an arrowhead, a bucket grip, a fragment of hook-shaped fittings and 2 unidentified fragments of iron were included as well. The hoard is stored in the SNM collections (Museum of Archaeology, Nr. AP 73 210 – 250).

The lamellas are approximately 1.5 mm thick in the middle part, 1 mm at the edges. 4 basic types of lamellas are recognizable in the set, these may be divided according to their shapes and apertures along the edges (Fig. 2). The aperture diameter is about 4 mm.

Origins of the lamellar armour may be sought for in Asia where it spread from China up to the Middle East. The armour spread to Central Europe together with the Asian nomads. Thank to the contacts with the Avars, the lamellar armour appeared among the Lombards which is confirmed by finds from Niederstotzigen (Paulsen 1967, 125 - 133) where a lamellar armour and a helmet were found (Paulsen 1967, 133 – 139). It is interesting that the nomadic lamellar armour from the first half of the 10th century was recovered in Birka in Sweden (Stjerna 2004). Many other finds mostly consisting of fragments of lamellar armour made of leather are known from Asia.

The find of a lamellar armour at the Central European Slavs is unique and it may be explained by close contacts with the Avar ethnics – see the adjacent burial ground in Želovce.
(Preklad autor)

Miloš Bernart

Bernart.M@centrum.cz

Ústav pro archeologii

Filosofická fakulta University Karlovy

Celetná 20

116 38Praha 1